

# 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-3-1>

УДК 339.944:339.923:061.1СС

## **Прушківська Е.В.**

доктор економічних наук, професор,  
завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин,  
Національний університет «Запорізька політехніка»

## **Переверзева А.В.**

доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри міжнародної економіки,  
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму,  
Запорізький національний університет

## **Валєвський М.В.**

магістрант ОП «Міжнародні економічні відносини»,  
Національний університет «Запорізька політехніка»

## **Prushkivska Emilia**

Zaporizhzhya Polytechnic National University

## **Pereverzieva Anna**

Zaporizhzhia National University

## **Valievskiy Marko**

Zaporizhzhya Polytechnic National University

## АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*У статті розглянуто особливості утворення і еволюцію концепцій соціальної відповідальності підприємств. Виявлено характерні риси різних моделей соціальної відповідальності в країнах Європи, окреслено спільні та відмінні риси. Проаналізовано особливості функціонування моделей соціальної відповідальності бізнесу в світовій бізнес-практиці. Запропоновано нову класифікацію європейських моделей соціальної відповідальності. Наведено дані успішної державної політики щодо соціальної відповідальності бізнесу в країнах ЄС. Розглянуто питання, пов'язані із державним регулюванням, сприянням та стимулюванням впровадження практик соціальної відповідальності бізнесу в країнах Європи. Визначено основні напрями політики ЄС в галузі соціальної відповідальності бізнесу. Доведено, що в країнах ЄС встановлено високий рівень інтеграції соціально-відповідальних практик у загальну стратегію розвитку підприємств.*

**Ключові слова:** соціальна відповідальність бізнесу, європейські моделі соціальної відповідальності бізнесу, концепція, принципи соціальної відповідальності бізнесу, державне управління, країни ЄС.

**Постановка проблеми.** Прагнення України досягти сталого економічного розвитку, її інтеграція в світове економічне середовище вимагають застосування сучасних методів взаємодії державних органів та бізнесу, а також компаній і суспільства, які стимулюють взаємну відповідальність усіх учасників, створюють умови для стабільного розвитку громади та держави.

З теоретичної точки зору концепція соціальної відповідальності бізнесу (СВБ), визначається як «концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та у їх взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній основі» [1]. Наявність різноманіття моделей СВБ та результати їх застосування в провідних країнах світу вимагають детального вивчення концепції СВБ,

характеристики моделей та систематизації успішного досвіду країн.

Отже, на сучасному етапі, головним завданням є вивчення позитивного досвіду країн ЄС та розробка інноваційних стратегій розвитку СВБ для України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню соціально відповідального бізнесу країн світу присвячено низку праць закордонних фахівців. Albareda L., Lozano J., Ysa T. [2] висвітлювали роль державного уряду країн Європи у впровадженні соціальної відповідальності бізнесу. Моделі СВБ в реаліях діючих членів ЄС та кандидатів на членство розглядав Bartol L. [3]. Ці та інші питання стали предметом і вітчизняних досліджень. Серед вітчизняних вчених виділяються роботи Петрашко Л.П. [4; 5; 6], Воробей В. [7], Пільгуй С. С. [8], Волинець У. [9], Градюк Н. [10].

Проте діяльність соціально-відповідальних підприємств в країнах ЄС потребує різнобічного та глибокого аналізу задля подальшого використання позитивного досвіду для національних підприємств.

**Формулювання цілей статті.** Проаналізувати діяльність соціально відповідальних підприємств у країнах ЄС та визначити імплементації європейський моделей СВБ в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Діяльність бізнесу мають суттєво впливає на життя громадян не тільки в ЄС, а й у всьому світі. Не лише в

контексті продуктів і послуг, які пропонують компанії, або робочих місць і можливостей, які вони створюють, але щодо умов праці, прав людини, здоров'я, освіти та навчання, інновацій, навколишнього середовища тощо. Зазначене є вагомою причиною справедливих очікувань європейців, що бізнес усвідомлює свій як позитивний, так і негативний вплив на суспільство та навколишнє середовище. Тому, запобігання, керування та пом'якшення будь-якого негативного впливу, який бізнес може спричинити має першочергове значення. Вирішити виокремлені завдання дозволяє «соціальна відповідальність бізнесу» (СВБ) або «відповідальна бізнес-поведінка» (ВБП).

Концепцію соціальної відповідальності бізнесу можна розглядати тільки у контексті специфічних особливостей державної політики конкретної країни та очікувань населення, обумовлених національними традиціями та культурою. У сучасному світі відомо декілька моделей СВБ: європейська, британська, американська, азійська, африканська (табл. 1).

Порівняння моделей (табл. 1) дозволяє констатувати, що кожна з них має свої переваги та недоліки, а також залежить від менталітету. Тому для побудови власної моделі доцільно лише частково використовувати елементи описаних моделей, а також враховувати національні особливості.

Зауважимо, що серед домінуючих рис європейської

Таблиця 1

Основні сучасні світові моделі соціальної відповідальності бізнесу

№	Модель	Специфічні риси	Країни
1	Американська	Мінімальний вплив держави на розвиток бізнесу та приватного сектору при активній законотворчій та політичній діяльності уряду держави. Державна підтримка СВБ шляхом законодавчого впровадження податкових пільг. Тиск держави у сфері СВБ дуже низький, водночас рівень добровільної соціальної активності корпорацій помітно високий. Бізнес-структури приймають вагому участь у фінансуванні некомерційних проєктів СВБ через корпоративні фонди. Філантропічні акценти меж СВБ.	США, Канада, країни Латинської Америки
2	Європейська	Активна участь держави в регулюванні принципів та засад СВБ. Стратегія уряду направлена на вирішення соціальних проблем суспільства. Уряд підтримує ініціативи бізнесу, спрямовані на сталий розвиток. Фінансування проєктів СВБ. Багатогранність прояву соціально відповідальної діяльності, що реалізуються шляхом впровадження соціальних, етичних та екологічних програм і проєктів. Викладання навчальних курсів з СВБ в закладах освіти.	країни ЄС
3	Японська	Держава активно регулює процеси СВБ, тоді як бізнес бере на себе майже всі соціальні зобов'язання держави по відношенню до найманих робітників. Значний вплив культурних традицій. Розповсюджена у Японії у другій половині ХХ ст. система «пожиттєвого найму» значно вплинула на сучасну японську систему СВБ: компанії надають житло, оплачують навчання дітей співробітників фірми, заохочують розвиток сімейних професійних династій, оплачують лікування та пенсійне забезпечення. Робиться акцент на екологічній відповідальності та підготовці корпоративної соціальної звітності.	Японія, Південна Корея
4	Азійська	Основна роль держави, особливо в стратегічному плануванні бізнесу. СВБ направлено суто на обслуговування державних стратегій. Діяльність регулюється внутрішніми корпоративними директивами. Заохочення відповідальної поведінки громадян до своєї країни.	Китай
5	Африканська	СВБ проявляється в проєктах, що враховують потреби місцевої громади (проєкти по забезпеченню місцевих мешканців безпечною питною водою, боротьби з епідеміями, голодом, заборони експлуатації дитячої праці, благодійність та допомога фірм в галузі охорони здоров'я).	англомовні країни Африки

Джерело: складено авторами на основі [2–7; 11]

моделі СВБ є орієнтація і врахування системи соціальних цінностей, соціальної взаємодії і довіри, соціокультурних відмінностей [8].

Для зрозуміння сутності моделей СВБ, що сформовані в країнах ЄС, та дослідження їх впливу на суспільство, необхідно розглянути ключові принципи їх функціонування та роль держави в розвитку цих моделей.

Особлива риса СВБ, що об'єднує усі європейські моделі це багатогранність: в кожній країні Європи СВБ працює в 4 аспектах: етичному, екологічному, соціальному та правовому (рис. 1).

Підкреслимо, що для європейських моделей характерна різновекторна соціально-відповідальна активність, яка проявляється у створенні та участі в етичних, екологічних, соціальних та правових проектах або програмах (рис. 1).

Аналіз європейських компаній доводить, що практично всі моделі соціально відповідальної діяльності реалізується через впровадження соціальних, етичних та екологічних програм і проектів, що мають низку кінцевих бенефіціарів і спрямовується на два сектори: зовнішнє та внутрішнє середовища компаній (рис. 2). Зовнішнє середовище компаній складається з таких елементів як суспільство, конкуренти та партнери, а також споживачі.

Для суспільства СВБ-діяльність бізнесу реалізується у виконанні законів, сплаті податків і зборів, появи нових робочих місць, захисті довкілля, розвитку волонтерства, організації соціальних та культурних проектів.

Для конкурентів та партнерів СВБ-діяльність компаній проявляється у прозорих закупівлях, виконанні зобов'язань, дотриманні гарантій, етичній поведінці і виконанні правил конкуренції.

Для споживачів СВБ-діяльність підприємств виступає у якості продукції, адекватній ціні, відкритості публічної інформації, залученні інновацій, соціальної відповідальності.

Внутрішнє середовище компаній охоплює співвласників та акціонерів, а також найманих працівників. Для співвласників та акціонерів СВБ-діяльність підприємств реалізується у доступі до інформації про фінансову ситуацію, запобіганні ризикам, оформленні цінностей підприємства. Для найманих працівників СВБ-діяльність фірм проявляється у безпеці праці, гідній заробітній платі, соціального пакету, відсутності дискримінації, інвестицій в професійний розвиток.

Базисний і єдиний для всіх країн Європи принцип СВБ полягає у дотриманні законодавчих та правових норм діяльності бізнесу. В той же час СВБ передбачає ініціативні заходи бізнесу за межами ustalених норм, визначених законом, та прийняття на себе додаткових, добровільних (законодавчо не оформлених) зобов'язань перед суспільством (табл. 2).

Отримані та систематизовані дані (табл. 2) доводять, що відмінна риса європейської моделі – це значний вплив органів державної влади на процес розвитку СВБ. Органи державної влади країн ЄС відіграють вагомую роль у заохоченні та підтримці компаній до дотримання принципів відповідального ведення бізнесу. Останні роки Європейська Комісія поступово впроваджувала розумне поєднання обов'язкових і добровільних дій для сприяння СВБ/ВБП, в поєднанні з імплементацією керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини і Порядку денного ООН щодо сталого розвитку до 2030 року.

Отже, проведений аналіз особливостей СВБ в країнах Європи доводить, що там існують різні пріоритети і цінності, які формують механізми діяльності. Крім того, різний рівень економічного розвитку європейських країн має суттєвий вплив на локальні концепції СВБ.

Модель СВБ у країнах ЄС можна поділити на чотири типи (табл. 4).

Кожна модель (табл. 4) має свої особливості і відрізняється механізмами державного регулювання соціальної відповідальності.

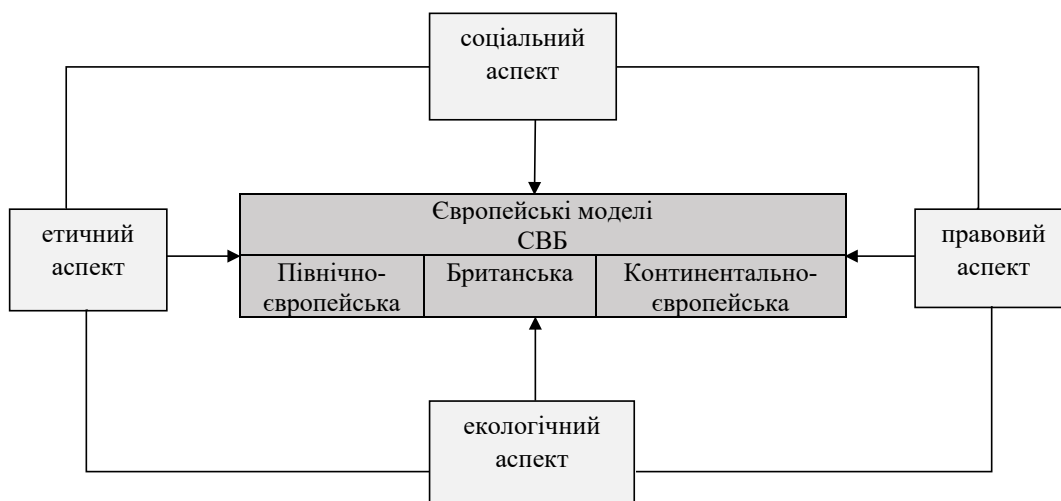


Рис. 1. Аспекти соціальної відповідальності європейських моделей

Джерело: побудовано авторами самостійно за [11]



Рис. 2. Схема реалізації СВБ в європейських моделях соціальної відповідальності з кінцевими бенефіціарами

Джерело: побудовано авторами за даними [2–12]

Таблиця 2

Специфіка концепції розвитку європейських моделей соціальної відповідальності бізнесу

Принципи СВБ	ВБ	Данія	Норвегія	Німеччина	Франція	Польща	Литва	Швеція
<b>Головні напрями розвитку соціальної відповідальності бізнесу</b>								
Умови праці, безпека труда	+	+	+	+	+			+
Права людини	+	+	+	+	+			+
Охорона здоров'я	+	+	+	+	+			+
Соціальний маркетинг	+	+	+	+	+	+	+	+
Соціально-відповідальні інвестиції	+	+	+	+	+	+		+
Охорона екології	+	+	+	+	+	+	+	+
Боротьба з корупцією	+	+	+	+	+	+		+
Навчання концепції КСВ	+	+		+				+
Благодійність, філантропія								
<b>Ключові контрагенти</b>								
Держава	+	+	+	+	+	+	+	+
Середній та малий бізнес		+						
Національні корпорації				+			+	+
ТНК	+	+	+	+	+	+	+	+
<b>Метод реалізації СВБ</b>								
Національна стратегія / стандарти КСВ	+	+	+	+	+	+	+	+
Добровільний		+	+	+				+
Під тиском держави	+				+	+	+	+
Під тиском міжнародних організацій	+	+	+	+	+	+	+	+
Під тиском громадянського суспільства	+	+	+	+	+	+	+	+
Партнерство держави та бізнесу	+	+	+	+		+	+	+

Джерело: складено автором за даними [4]

## Сучасні європейські моделі соціальної відповідальності бізнесу

№	Модель	Специфічні риси	Країни
1	Британська	М'яка політика втручання держави у розвиток СББ бізнесу, фінансування та популяризація проектів СББ. Участь уряду в численних міжнародних проєктах. Держава розвиває фінансові механізми і стимули, впроваджує СББ в систему державних закупівель, створює програми підвищення прозорості галузей економіки, розширює кордони корпоративної звітності, формує стандарти внеску підприємств в сталий розвиток, створює репутаційні стимули, підтримує суспільний діалог про СББ, проводить різні заходи по просуванню КСВ, використовуючи авторитет політичних лідерів і ресурси інтернету.	Великобританія та Ірландія
2	Північно-європейська (скандинавська)	Партнерство як стратегія: активна участь держави в регулюванні принципів та засад СББ за допомогою законодавчих актів, у яких регламентовано норми, стандарти, критерії, результативність СББ. Державне регулювання соціально-трудових відносин відбувається на рівні країни, галузі, компанії, тобто на всіх рівнях. Мета: вирішення соціальних проблем і проблем зайнятості населення. Акцент на прозорості інформації щодо СББ діяльності компаній та необхідності наслідувати позитивному прикладу інших	Бельгія, Данія, Нідерланди, Фінляндія, Швеція
3	Європейська (континентальна)	Змішана модель (американська + північноєвропейська). Регуляторна політика держави щодо СББ компаній за автономії підприємців та профспілок. Модернізована варіація існуючої соціальної угоди і акцент на принципах «корпоративного громадянства». Урядова підтримка діяльності, спрямованої на сталий розвиток. Велика увага приділяється фінансуванню проектів СББ. Викладання навчальних курсів з СББ в закладах освіти.	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Люксембург
4	Південно-європейська (країн Середземномор'я)	Формування державного підходу до впровадження політики КСВ (виняток – Італія). Стабільні спроби досягнення консенсусу з питань КСВ у суспільстві шляхом створення груп для дискусії щодо проблем учасників соціального процесу.	Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Словаччина

Джерело: складено авторами за даними [2–11]

**Висновки.** На основі проведеного дослідження визначено, що єдиної універсальної європейської моделі СББ не існує. У зв'язку із цим виникла потреба пошуку успішної універсальної моделі СББ, яку можна застосувати в сучасних українських реаліях.

Основою європейських моделей соціальної відповідальності бізнесу є зацікавленість держави у сталому розвитку суспільства. На сьогодні соціальна відповідальність бізнесу є вагомим складовою стратегій розвитку країн ЄС. Саме тому переважна більшість європейських

країн уже сформували або розробляють національні стратегії СББ. Безумовно при розробці національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу може бути використаний позитивний досвід країн ЄС задля розширення можливостей виходу на міжнародні ринку та співпраці в межах єдиного світового простору.

Напрямом подальших досліджень є вивчення позитивного європейського досвіду впровадження культури СББ в бізнесове середовище та запозичення найбільш успішних стратегій розвитку для України.

## Список літератури:

1. Європейська комісія. Зелена книга: Створення умов для поширення соціальної відповідальності бізнесу в Європі. Брюссель : COM, 2001. 34 с.
2. Albareda L., Lozano J., Ysa T. «Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe». *Journal of Business Ethics*. 2007. 74, 391–407.
3. Bartol L. «Three CSR Models in New European Union Member States and Candidate Countries». *CSR Papers* 43. 2008. URL: <http://www.feem.it/Feem/Pub/Publications/CSRpapers/default.htm> (дата звернення: 28.09.2023).
4. Петрашко Л.П. Корпоративна відповідальність: крос-культурні моделі та бізнес-практики : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 342 с.
5. Петрашко Л.П. Крос-культурні аспекти формування концепції соціальної відповідальності: досвід Данії. Економічна політика країн ЄС : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 17 жовт. 2011 р. м. Познань, Польща. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Акад. готел. менедж. та харчування / редкол.: Шубін О.О. (голов. ред.) та ін. Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. С. 133–135.
6. Петрашко Л.П. Крос-культурні аспекти корпоративної соціальної відповідальності: китайський досвід. *Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета*. 2012. Выпуск 33. Экономические науки. Симферополь : НИЦ КИПУ, 2012. С. 108–114.
7. Воробей В. Аналіз національних стратегій СББ. Пропозиції для Національної стратегії розвитку СББ, 8 листопада 2010 р. URL: <http://www.svb.org.ua> (дата звернення: 30.09.2023).
8. Пільгуй С.С. Вплив корпорацій на розвиток суспільства шляхом впровадження корпоративної соціальної відповідальності. *Наук. вісн. Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2012. Вип. 2 (36). С. 194–200.



9. Волинець У. Моделі соціальної відповідальності. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер. : Економіка АПК.* 2013. № 20(1). С. 117–122.
10. Градук Н. Сучасні моделі соціальної відповідальності підприємств. *Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konferenc «Nastoleni moderni vedy – 2011».* Dil 3. *Ekonomicke vedy.* Praha : PH «Education and Science», 2011. P. 24–26.
11. КСО в мире. URL: <http://www.csr-review.net> (дата звернення: 30.09.2023).
12. Corporate social responsibility & Responsible business conduct europa.eu. An official website of the European Union. 2019. URL: <https://single-market-economy.ec.europa.eu> (дата звернення: 17.06.2023).

#### References:

1. European Commission (2001) Green Paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. Brussels: COM.
2. Albareda L., Lozano J., Ysa T. (2007) Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe. *Journal of Business Ethics.*
3. Bartol L. (2008) Three CSR Models in New European Union Member States and Candidate Countries. Available at: <http://www.feem.it/Feem/Pub/Publications/CSRpapers/default.htm> (accessed 28 September 2023).
4. Petrashko L.P. (2013) Corporate Responsibility: Cross-Cultural Models and Business Practices. KNEU. (in Ukrainian)
5. Petrashko L.P. (2011) Cross-cultural aspects of the formation of the concept of social responsibility: the experience of Denmark. Donetsk: DonNUET. (in Ukrainian)
6. Petrashko L.P. (2012) Cross-Cultural Aspects of Corporate Social Responsibility: The Chinese Experience. Simferopol: SRC CEPU. (in Ukrainian)
7. Vorobey V. (2010) Analysis of national strategies of CSR. Proposals for the National Strategy for the Development of CSR. Available at: <http://www.svb.org.ua> (accessed 30 September 2023).
8. Pilgui C.C. (2012) The influence of corporations on the development of society through the implementation of corporate social responsibility. Uzhhorod. (in Ukrainian)
9. Volunets U. (2013) Models of social responsibility. Lviv: LNAU. (in Ukrainian)
10. Graduk N. (2011) Modern models of social responsibility of enterprises. Praha: PH "Education and Science". (in Ukrainian)
11. CSR in the world. Available at: <http://www.csr-review.net> (accessed 30 September 2023).
12. Corporate social responsibility & Responsible business conduct europa.eu. An official website of the European Union (2019). Available at: <https://single-market-economy.ec.europa.eu> (accessed 17 June 2023).

## ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF SOCIALLY RESPONSIBLE ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION: EXPERIENCE FOR UKRAINE

*In today's world, the importance of the concept of social responsibility of the private sector and the growing influence of business on society is growing. Models of regulation of social responsibility of business in developed countries have been formed for many years and at the present stage they are distinguished by a high level of development. The structure of the construction of the concept of social responsibility of business in a number of countries of the European Union is particularly important and indicative from the point of view of the scientific approach. Instead, in the Ukrainian state, revolutionary changes in the system of socio-economic relations between society and enterprises began only at the end of the 20th century. This transformation took place rather chaotically, without systematic government intervention and in the absence of legislation and relevant targeted programs from the state. Most of its directions were not regulated by state institutions. Today, the Ukrainian state recognizes the social importance of social responsibility of business and the need to outline the priority aspects of its development in domestic companies, taking into account the successful example of other countries. The article examines the peculiarities of the formation and evolution of the concept of social responsibility of enterprises in the world. Characteristic features of various models of social responsibility in European countries are identified, their common and distinctive features are outlined. The peculiarities of the functioning of SVB models in global business practice are analyzed. A new classification of European models of social responsibility is proposed. The data of the successful state policy regarding SBB in the EU countries are presented. Issues related to state regulation, promotion and stimulation of the implementation of social responsibility business practices in European countries are considered. The main directions of the policy of the European Union in the field of CSB have been determined. It has been proven that in European countries, a high level of integration of socially responsible practices into the general strategy of enterprise development has been established.*

**Key words:** social responsibility of business, European models of CSR, concept, principles of CSR, public administration, EU countries.